

In het vorige nummer van Natuur en Landschap (2007, nr. 1) kon je al kennis maken met het eerste deel rond onze 'biodiversiteitscampagne'. Onze vereniging wil dat ook in Oost-Brabant werk wordt gemaakt van de internationale en Europese verdragen rond het stopzetten van verlies aan biodiversiteit tegen 2010. Desnoods houden we deze campagne zo lang vol...

In dit nummer vind je de tweede aflevering onder het thema 'Biodiversiteit en waterrijke gebieden'. Het volledige charter vind je op www.natuurpuntoostbrabant.be en www.countdown2010.be

Waterrijke gebieden zijn de schatkamers van de biodiversiteit

Met de campagne 'Countdown 2010' en het 'Charter van de biodiversiteit in Oost-Brabant' vraagt onze vereniging dat alle overheden en gebruikers van de ruimte grote aandacht zouden willen besteden aan de meest bedreigde soorten en hun habitat. Het is dan ook niet te verwonderen dat we als eerste uitkomen bij de waterrijke gebieden. Alle leven komt oorspronkelijk uit het water, veruit de meeste soorten onderhouden nog steeds een zeer intense band met het levensvocht, zelfs de meest fervente landdieren kunnen echt niet zonder.

Waterrijke gebieden worden wereldwijd sterk bedreigd, alleen al het feit dat vele gebieden tot voor kort enkel maar met de term 'waterziek' werden aangeduid,

spreekt boekdelen. De waterkwaliteit blijft problematisch, zeker in Vlaanderen, met zijn enorme historische achterstand inzake waterzuivering en versnipperde bewoning. Maar ook onrechtstreeks voert het water allerlei stoffen aan tot in de verste uithoeken van het landschap. Uitspoeling van meststoffen en pesticiden heeft al veel van de meest kwetsbare natuur en talrijke soorten het leven gekost.

Zeker mag niet worden vergeten dat waterrijke gebieden een enorme rol spelen als buffers tegen klimaatverandering. Moerassen en veengebieden sloppen grote hoeveelheden koolstofdioxide op en zijn in niet-verdroogde vorm grote opslagplaatsen van het broeikasgas.

1. Alle leven komt van oorsprong uit het water. Van de bedreigde soorten en leefgebieden behoren veruit de meeste tot de natuurlijke plassen, beken en rivieren, moerassen, vochtige graslanden en natte bossen. Het is niet overdreven om te stellen dat de draad van het leven rechtstreeks vast hangt aan de waterrijke gebieden.

Alarmsignalen uit het water

Slechts een klein deel van de wereldwijde diversiteit aan planten en dieren is goed gekend. Men gaat er van uit dat alleen al in België minstens 55.000 wilde soorten voorkomen. De meeste zijn voor de leek nietszeggend en enkel de specialisten hebben er pas sinds kort een beter zicht op. Wat alleszins vaststaat, is dat de overgrote meerderheid van deze soorten sterk aan water of natte en vochtige ecosystemen is gebonden. Van de in internationaal opzicht zeldzame habitattypes volgens de Europese Habitatrichtlijn behoren de meeste tot de natuurlijke plassen, beken en rivieren, moerassen, vochtige graslanden en natte bossen. Naast de Europese Habitatrichtlijn werden al vroeg verschillende andere statuten toegekend aan 'wetlands', waaronder de 'Ramsar conventie' wellicht de bekendste is. Het is niet overdreven om te stellen dat de draad van het leven rechtstreeks vasthangt aan de waterrijke gebieden.

De biodiversiteit in het water en de waterrijke gebieden neemt –na eeuwen van ontginningen- verder af door vervuiling en een overmaat aan voedingsstoffen, overbevissing, introductie van aan onze ecosystemen vreemde en invasieve (agressief toenemende) soorten en door verdere ontwatering en verdroging.

Indien de klimaatsverandering blijft doorzetten, kan dit de negatieve effecten (zeer) aanzienlijk versterken. Volgens het laatste klimaatrapport van de Verenigde Naties zal er in de laaggelegen gebieden meer rekening moeten worden gehouden met overstromingen (en verspreiding van vervuilende en vermestende stoffen), maar anderzijds ook met langdurige droogteperiodes (versterking van verdroging). Zo worden in Nederland op dit moment verschillende ingrijpende scenario's bedacht om aan de ergste gevolgen te kunnen ontsnappen. Vasthouden, infiltratie en meer ruimte voor water zijn hierbij de kernwoorden. Grootschalige inschakeling van moerassen en vochtige valleien als klimaatsbuffers zijn een bijkomende mogelijkheid.

Te veel graten in het landschap voor vissen

Een groep die ons al langer met de neus op de feiten drukt, zijn de vissen. Hun evolutie in Oost-Brabant is goed gekend, uiteraard is dit mee te danken aan hun waarde voor consumptie en de hengelsport.

Van de oorspronkelijk minstens 30 soorten vissen die in onze rivieren, beken en plassen rondzwommen, zijn er van minstens 8 soorten geen recente waarnemingen meer bekend (oa. kleine modderkruiper,

De biodiversiteit in het water en de waterrijke gebieden neemt gestaag verder af door vervuiling en een overmaat aan voedingsstoffen, overbevissing, door de mens ingevoerde exoten en door verdere ontwatering en verdroging. Alleen al het feit dat waterrijke gebieden tot voor kort –en door sommigen nog steeds- als "waterziek" werden aangeduid, spreekt boekdelen.

De helft van het aantal vissoorten is in Oost-Brabant met verdwijning bedreigd omdat de gevoelige soorten geen habitat meer vinden om zich op een natuurlijke manier te reproduceren. De meeste vissen zijn afhankelijk van kunstmatige bepotingen in functie van de hengelsport.

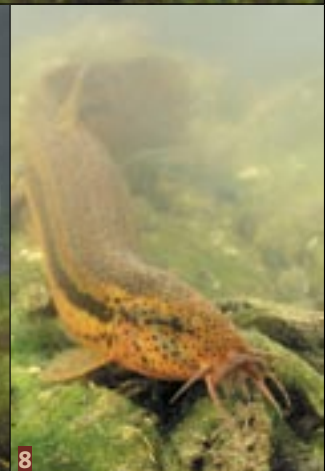
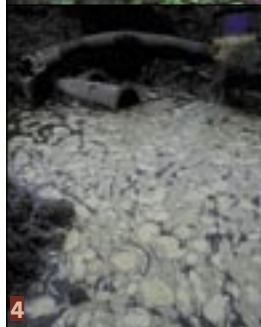
2-3 Natuurlijke waterplassen en meanderende beken zijn prachtig voor de biodiversiteit en het landschap, maar wel bedreigd in Vlaanderen.

4 Grote achterstand inzake waterzuivering in Vlaanderen

5 Waterplanten meest bedreigde flora in Oost-Brabant (gele plomp)

6-7 Snoek en zeelt verdwalen in troebel water

8 Huidig voorkomen van de Grote modderkruiper in onze streek heel onzeker

barbeel, kwabaal, beekprik). Van de eerder als verdwenen opgegeven rivierdonderpad is gelukkig recent een relictpopulatie weergevonden in de Kleine Gete. Een zestal soorten neemt sterk af en is in mindere of meerder mate bedreigd (oa. grote modderkruiper, kroeskarper, vetje). Van enkele andere soorten is het onwaarschijnlijk dat ze zonder periodieke uitzettingen als 'sportvis' nog in onze wateren zouden voorkomen (oa. kopvoorn, beekforel, paling), wellicht is dit ook al zo voor soorten van helder en plantenrijk water als snoek en zeelt. Qua aantal soorten komen we hiermee tot de balans dat meer dan de helft van het aantal inheemse vissoorten op korte tot niet al te lange termijn in Oost-Brabant kan verdwijnen. Daartegenover staat de introductie –gewild of ongewild– van een tiental vreemde vissoorten (oa. zonnebaars, gibel, blauwbandgrondel, Amerikaanse dwergmeerval), waarvan een aantal het de eigen wilde soorten erg lastig maken.

Zonder twijfel is de waterzuivering van het afgelopen decennium ten goede gekomen aan een deel van het waterleven en zeker aan de visstand. Van enkele soorten zijn de aantallen zelfs spectaculair toegenomen, ook tot vreugde van de hengelaars. Weeral een bewijs dat een goed milieubeleid lonend is voor de biodiversiteit. Maar spijtig genoeg betreft het momenteel nog grotendeels de algemenere en niet bedreigde vissoorten. De soorten van kwetsbare milieus als bronnen en bovenlopen van beken, heldere en plantenrijke waters, moerassen en overstromingsgebieden vergaat het verder slecht. Een aantal natuurreservaten herbergen van sommige bedreigde soorten kleine relictpopulaties. Maar toch is er geen uitzicht op een duurzaam herstel, zelfs niet op overleven. Vissen combineren in hun levensloop verschillende leefgebieden. Zo is de binding tussen de meeste reservaten met beken en rivieren in het verleden grondig verstoord door de waterbeheerders.

Ook voor vissen is het nodig dat er dringend verder stappen gezet worden naar het natuurvriendelijk maken van het gehele landschap. De waterzuivering moet veel meer oog hebben voor herstel van kleinere waterlopen en bovenlopen van beken. Vrije meandering van beken en regelmatig contact tussen de waterloop en de natuurrijke vallei door overstromingen is een nadere voorwaarde. Geen sine-cure trouwens met de uitgezwermde bebouwing op het platteland, waar dikwijls elke waterzuivering ontbreekt en de vertuining reikt tot tegen de beken. Maar ook de minder zichtbare vervuiling door afspoeling uit intensief gebruikte landbouwgronden blijft roet in het water gooien.

Amfibieën tussen kant en wal

Onze waterrijke streek bood vroeger onderdak aan een 12-tal soorten amfibieën. Zoals vanouds worden de 5 Vlaamse salamandersoorten vandaag nog aangetroffen. Echter, de tijd dat elk kind deze diertjes kon vangen in de sloot voor of achter de tuin is al lang voorbij. Het

Voor de biodiversiteit in beken en rivieren is zuiver water alleen niet voldoende. Waterlopen moeten meanderen van bron tot monding en dienen terug in verbinding te worden gebracht met moerassen en overstromingszones van de vallei. Dit zijn de kraamkamers voor vele vissoorten.

9-10-11 *Vissen opgesloten in ingedijkte en rechtgetrokken Demer: monding zijbeken met terugslagklep of met onneembare drempel na uitdieping van de rivier. Moerassen en natuurlijke overstromingszones in de vallei zijn onbereikbaar voor paaiende vissen.*

12. *Blauwbandgrondel: explosief toegenomen exoot*

is stilaan zoeken geblazen naar de meest algemeen geachte soorten als kleine- en Alpenwatersalamander. De vinpootsalamander had van oorsprong al een meer lokaal voorkomen en de vuursalamander is wellicht steeds beperkt geweest tot enkele zeldzaam geschikte bossen in de regio. De grote- of kamsalamander is op dit moment het meest bedreigd alhoewel gericht zoeken soms nog verrassingen kan opleveren. Toch lijkt het aantal en de kwaliteit van geschikte poelen en grachten voor deze soort zo sterk achteruitgegaan dat er zich wellicht een totale versnippering en afkalving van de populaties voordoet.

Een zelfde verhaal van sterke achteruitgang in het aantal vindplaatsen heeft zich voltrokken met de groene kikker (bastardkikker). Op de overgebleven plaatsen wordt hij stilaan letterlijk en figuurlijk overstemd door de ingevoerde meerkikker. Een nog kwalijker scenario dreigt trouwens door het oprukken van de exotische brulkikker. De boomkikker is ondertussen reeds verschillende decennia uitgestorven in Oost-Brabant.

Zonder interventies van enkele natuurbeschermers waren wellicht ook de rugstreeppad en de vroedmeesterpad van het toneel verdwenen. Van de knoflookpad werden begin jaren 1980 de laatste larven in Begijnendijk gevonden, haar overleving in Vlaanderen staat momenteel zelfs op het spel.

Op korte tot middellange termijn is de versnippering bedreigend voor het overleven van wellicht alle soorten amfibieën in de streek, met uitzondering van de meer mobiele verwilderde exoten die zich momenteel zelfs een weg weten te banen doorheen volledige valleilandschappen via verontreinigde waterlopen.

Integraal waterbeheer is nodig voor de biodiversiteit

Vlaanderen heeft sinds eind 2003 een decreet betreffende het integraal waterbeleid. Bedoeling is dat het waterbeheer in de toekomst zou rekening houden met de verschillende functies van het water voor de huidige en de volgende generaties. Een nieuw Vlaams decreet was dringend nodig om tegemoet te komen aan de Europese 'Kaderrichtlijn Water' die vraagt dat de ecologie van de waterlopen tegen 2015 sterk moet verbeterd zijn. Met het nieuwe decreet zullen ook antwoorden moeten gegeven worden op de uitdagingen van de klimaatsverandering. Wij bekijken in het kort de kansen voor één van de nieuwe erkende functies uit het decreet, met name natuur en biodiversiteit.

In het verleden waren het vooral de korte termijn en het recht van de sterkste die het waterbeheer stuurden. Verdrijving van natuur-

Op termijn zijn door versnippering van leefgebieden en verspreiding van vervuiling (pesticiden!) alle inheemse amfibieën bedreigd in Oost-Brabant. Ook de klimaatsverwarming kan deze groep hard treffen en verergerd de negatieve omstandigheden in de huidige habitat. Zonder interventies van natuurbeschermers waren nog meer soorten van het toneel verdwenen.

13-14 Amfibieën worden wel 'gekoesterd' in natuurrezervaten

15 Boomkikker al enkele decennia verdwenen in Oost-Brabant

16 Kamsalamander: populaties hopeloos versnipperd?

17-18 Amfibieënwerkgroep Hyla van Natuurpunt zorgde met lokale vrijwilligers voor een nieuwe voortplantingspoel voor de vroedmeesterpad in het Dijleland

gebieden en overstromingen in laaggelegen woongebieden waren daarvan spijtig genoeg meer en meer het gevolg. De oorzaken zijn te vinden in de steeds toenemende schaalvergroting en de ontwatering voor de landbouw, en de ingrijpende verhardingen voor woongebied en wegen. Het rechttrekken van waterlopen verergerde alleen maar de problemen. Bovendien was er de zeer sterke watervervuiling en een waterzuiveringsbeleid dat heel lang op het niveau van een ontwikkelingsland bleef hangen.

Met het nieuwe decreet is het de bedoeling dat stroomstelsels van bron tot monding in hun samenhang worden bekeken. Neerslag-, grond- en oppervlaktewater worden erkend als één kringloop. Het waterbeheer moet duurzaam zijn voor alle menselijke en ecologische functies. Momenteel worden rond deze principes zogenaamde 'bekkenbeheerplannen' opgemaakt voor de grotere (Dijle, Demer) waterlopen en deelbekkenbeheerplannen voor de kleinere beken. De discussie over deze plannen wordt volop gevoerd.

Voor het behoud en het herstel van de biodiversiteit is het absoluut nodig dat waterlopen en valleien terug veel natuurlijker worden, met normale (hogere) waterstanden, meanderende waterlopen en het aanspreken van laaggelegen overstromingsgebieden bij hoge neerslag in de winter. Integraal waterbeheer zou er ook moeten voor zorgen dat neerslagwater terug gemakkelijker kan infiltreren en lange tijd ondergronds kan verblijven als grondwater. Dat is bovendien nuttig voor drinkwater voor mensen, of voor dieren en planten die van bron- en kwelgebieden houden.

Lof en kritiek op de nieuwe bekkenbeheerplannen

Als natuurbehoudsbeweging zijn we blij dat met de bekkenbeheerplannen eindelijk een geïntegreerde visie wordt nagestreefd en dat men zich baseert op betrouwbare gegevens die bovendien op een wetenschappelijke wijze werden verwerkt. De omgevingsanalyses in deze plannen vinden we meestal prima. Maar als puntje bij paaltje komt, zien we dat men gedane zaken moeilijk durft te keren.

Diegenen die vroeger het landschap, waterlopen en valleien naar hun hand gezet hebben (eigenaars verenigd in Wateringen, landbouworganisaties, (ruil)verkavelaars) pleiten er voor om alles zoveel mogelijk bij het oude te laten. Het is te zeggen 'de volgens hen gesaneerde toestand van de zestiger en zeventiger jaren' verder in stand te houden. Knelpunten van overstromingen in woongebied moet de overheid volgens hen met (dure) technische middelen oplos-

In het verleden werden beken en rivieren in grote mate beschouwd als riolen om het te veel aan water en de vervuiling zo snel mogelijk naar zee te voeren. Hiervoor werden tal van –blijvend- dure ingrepen uitgevoerd zoals rechttrekkingen uitdiepingen en kunstmatige wachtbekkens. Problemen werden hierdoor grotendeels slechts verplaatst. Hopelijk slaagt het nieuw 'integraal' waterbeleid er in om vergissingen uit het verleden terug recht te zetten.

19 Demer (links) en Dijle (rechts) vloeien samen te Werchter en vervoeren al het water uit het werkingsgebied van Natuurpunt Oost-Brabant

20 Rechtgetrokken beken: meer wateroverlast stroomafwaarts en sterk verminderd zelfreinigend vermogen

21-22 Grootschalige waterzuivering in Vlaanderen stort na hevige neerslag nog steeds veel ongezuiverd water over in onze beken

23-24-25 Een zeer belangrijke 'diffuse' vervuilingsbron is afkomstig van afstromende meststoffen en pesticiden van de moderne landbouw met zijn steeds grotere akkerpercelen

sen, inschakeling van valleigebied voor waterberging moet royaal vergoed worden, beken en waterlopen moeten op diepte en breedte worden gehouden door frequente ruiming en voor het (vervuilde) slib moet maar elders een oplossing worden gevonden... Ruimte voor levende beken lijkt in deze discussies weer verder af dan ooit.

Nochtans, om het waterbeheer aan de bron aan te pakken, zouden delen van het Oost-Brabantse heuvelgebied (met onvruchtbare landbouwgrond) in aanmerking moeten komen voor bosuitbreiding, waardoor neerslagwater op veel grotere oppervlaktes beter kan infiltreren. Wanneer bossnippers verbonden worden, zal de decennia-lange isolatie van bosgemeenschappen eindelijk kunnen opgeheven worden. Grote bossen bevatten veel meer biodiversiteit dan kleine snippers. Het is net op deze historisch gezien relatief recent ontboste hellingen dat momenteel veel erosie ontstaat. Bosuitbreiding is tegelijk een algemeen erkende noodzaak voor het opbouwen van klimaatbuffers. Biodiversiteit spoort in dit geval weer perfect samen met waterbeheer, klimaatbeleid, versterking van het landschap en is een bijkomende troef voor landelijke recreatie...

Waterbeheer mét biodiversiteit veel goedkoper

In de nieuwe waterbeheerplannen worden dus nog te veel dure 'end of the pipe' oplossingen voorgesteld. Ingedijkte en gestuwde wachtbekkens hebben ecologisch grote nadelen en betekenen een afwenteling van de kosten op de ganse gemeenschap. Wij zijn voorstander van het aanspreken van natuurlijke overstromingsgebieden met waterhoeveelheden en een periodiciteit die aansluiten bij het natuurlijke verloop van een beek of rivier. Vooral de overstromingshoogte en frequentie (normale winteroverstromingen) zijn hierbij bepalend voor veel natuurwaarden in de valleien. Wachtbekkens daarentegen kunnen gans het jaar onder water schieten, broedperiode of niet...

Voor Natuurpunt Oost-Brabant is het vertragen van de waterafvoer door het herinschakelen van de oude meanders en het volop ruimte geven aan levende en kronkelende beken een absolute prioriteit. Dit is ook noodzakelijk om onze beken en rivieren als visrijk 'biotoop' te herstellen, zonder steeds te moeten vervallen in dure en onnatuurlijke uitzettingen van pootvis. Hierbij moeten migratiemogelijkheden in de waterloop zelf, maar ook van de waterloop naar de plassen, moerassen en natte biotopen in de vallei hersteld worden. De ontginning van de waterrijke gebieden heeft destijds veel geld gekost, wij vragen ons af waarom er nu zo weinig middelen zijn voor echte natuurmaatregelen in en rond het water?

Het terug natuurlijker maken van waterlopen, valleien en infiltratiegebieden zal veel kosten besparen inzake onderhoud van de waterstelsels, schade door overstromingen, het beschikbaar zijn van voldoende zuiver water, herstel van een evenwichtige en rijke biodiversiteit... Natuurlijke waterlopen en waterrijke valleien zijn daarnaast cruciaal voor de omgevingskwaliteit en de aantrekkelijkheid van een landschap voor mensen.

26 Naast milieuvoordelen hebben natuurlijke rivieren een grote beleevingswaarde

27-28 Zuiver water en zichtbare waterlopen brengt mee leven in de stad en zijn aantrekkelijk voor bewoners en bezoekers. Sensibilisatie voor het project van Natuurpunt Afdeling Leuven: 'de Dijle levend door Leuven'

29-30-31 De grote opdracht voor het nieuwe waterbeleid: de kringloop van neerslag- grond- en oppervlaktewater herstellen door herstel van infiltratie- en kwelgebieden, natuurlijke overstromingszones en buffermoerassen (foto's Vorsdonkbos-Turfputten te Aarschot)

26

27

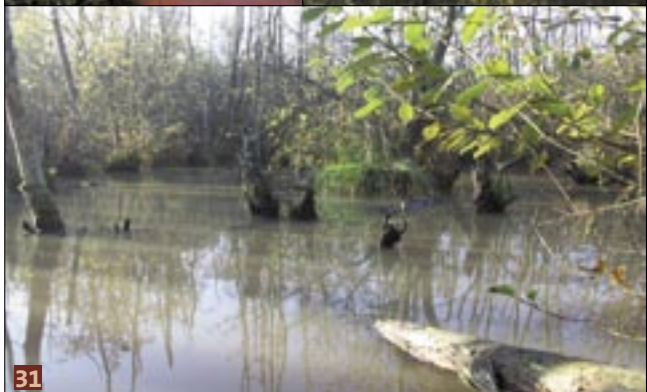
28

29

30

31

32

33

34

35

36

In het waterbeheer zou ook het principe moeten ingevoerd worden dat 'de vervuiler betaalt'. Deze middelen zou men dan kunnen gebruiken voor herstelmaatregelen. Het zou al snel blijken dat de opbrengsten van veel ontwaterde gebieden in feite gebaseerd zijn op een blijvende input van belastingsgelden van iedereen, bvb. voor het jaarlijks onderhoud van draineringen en rechte beken. Tal van nadelen en kosten verbonden aan de verharding door urbanisatie (woningbouw en wegeaanleg) en de landbouwintensivering worden bovendien afgewenteld op het watersysteem. Ze benadelen daardoor de andere gebruikers van het water (recreanten, omwonenden die geconfronteerd worden met wateroverlast, gebruikers van drinkwater, beheerders van natuurgebieden, ...) die uiteindelijk meestal zelf voor de kosten opdraaien. Het natuurlijker maken van waterlopen, valleien en infiltratiegebieden zal simpelweg veel kosten besparen. De terugverdieneffecten van natuurontwikkeling zijn geen fictie.

Wat met de watervervuiling?

Natuurpunt Oost Brabant stelt zich nog zeer veel vragen bij de huidige waterkwaliteit die -ondanks alle dure inspanningen- te traag verbetert. Met deze slechte waterkwaliteit en de vervuiling van tal van waterbodems in de waterlopen is het inschakelen van bijkomend overstromingsgebied problematisch te noemen. Zelfs na zuivering van huishoudelijke en industriële afvalwaters zorgt de vermessing van het landschap voor een permanente diffuse toestroming van te veel voedingsstoffen naar de meeste waterlopen. Uit het laatste rapport van de Vlaamse Milieumaatschappij blijkt dat sommige chemische micro-polluenten en pesticiden trouwens nog steeds verder verspreid geraken. De plannen voor het lozen van de afvalwaters van Tessenderlo Chemie in de Demer kunnen wij ons totaal niet meer voorstellen achteraf, maar zeggen veel over hoe sommigen met ons leefmilieu willen blijven omgaan (zie elders in dit tijdschrift). Dus er blijft veel werk aan de winkel. Wij pleiten ervoor dat eindelijk ook prioriteit zou gegeven worden aan de aanpak van de verspreide puntlozingen met grote gevolgen naar de biodiversiteit, zoals bvb. de huishoudelijke lozingen in bronbeken en kwelgebieden. In de huidige zuiveringsplannen van de overheid staan de oplossingen hiervoor helemaal achteraan.

Biodiversiteit en water in de Hagelandse vallei tijdens de 'Walk for nature' op 3 juni

De Hagelandse vallei is de brede vlakte tussen de Hagelandse dorpen O.L.V-Tielt en Holsbeek. Hier komen twee prachtige beken voor, met name de Winge en de Motte. Bekende natuurgebieden zoals het Walenbos, de omgeving van het kasteel van Horst, de Roost, het Dunbergbroek en de Zicht maken er deel van uit.

De ontginning van waterrijke gebieden heeft destijds handen vol geld gekost. Wij vragen ons af waarom er momenteel zo weinig middelen vrijgemaakt worden voor herstel van biodiversiteit, landschap en leefomgeving rond onze waterlopen. De belangrijkste inspanning lijkt tot nu toe te komen van organisaties als Natuurpunt door aankoop en beheer van enkele restanten van waterrijke gebieden.

32 Waterrijke natuurreservaten beleven: vogelkijkhut in de Demerbroeken bij Testelt

33 Permanente inzet van vrijwilligers voor onderhoud waterpartijen in gebieden in beheer van Natuurpunt

34-35-36 Beheerde natuurgebieden ook de schatkamers voor veel biodiversiteit van de waterkant (foto's wateraardbei, veenmosvuurzwammetje, oeverlibel)

37

38

39

40

41

42

De Hagelandse vallei kan samen met de Velpevallei symbool staan voor het natuurbehoud in Oost-Brabant. In de jaren '60 van vorige eeuw zou het Walenbos –tegelijk met de fameuze ontginning van het Geels Gebroekt (omgeving van het huidige bekende natuurreserveaat 'De Zegge') en het Tongels bos- één van de prestigeprojecten worden van de toenmalige Landmaatschappij. Bos en moeras zouden op een technisch vernuftige wijze omgezet worden in productieve landbouwgrond met modelboerderijen voor die tijd. Vanuit wetenschappelijke hoek (oa. de bodemkundige Lode Baeyens) rezen twijfels en ook maatschappelijk kwam verzet. De reeds door de Landmaatschappij verworven percelen werden nadien bij het omgeslagen maatschappelijk klimaat de eerste stapstenen van het internationaal gerenommeerde Vlaamse natuurreserveaat het Walenbos.

In dezelfde jaren werd de middenloop van de Winge echter wel dege-lijk rechtgetrokken. Een miskleun. De baten naar land- en bosbouw bleken gering en in de benedenloop traden in toenemende mate overstromingen op. In de jaren '80 kwam het studie bureau STABO (gelinkt aan de Boerenbond) in opdracht van de toenmalige Landelijke Waterdienst (beherende overheid van de onbevaarbare waterlopen van 1ste categorie) met een volledig 'saneringsprogramma' op de proppen: een deel van het debiet van de Winge zou afgeleid worden naar de Motte, beide waterlopen moesten worden rechtgetrokken en het water dat ze daardoor niet meer zouden kunnen slikken moest tijdelijk geborgen worden in verschillende ingedijkte en kunstmatige wachtbekkens ter hoogte van de in hun ogen 'onrendabele' natuur-gebieden als het Walenbos en het Dunbergbroek.

Samen met de strijd voor een levende Velpe stond de actie rond Winge en Motte symbool voor de strijd van de toenmalige Regionale Vereniging Natuur en Landschap (nu Natuurpunt Oost-Brabant) voor de natuur en het landschap in deze streek. Met een mix van acties, sensibilisatie en overleg werden de kansen gekeerd. Onze vereniging Natuur en Landschap pakte uit met de nationale natuurbescher-mingsdag te Horst in 1981. Dit bleek een trendsetter en gaf later het élan voor de werking rond beken en waterrijke gebieden van de natuurbehoudsbeweging in gans Vlaanderen. Het door ons samen-gestelde en geanimeerde actiecomité Winge en Motte kon later de plannen definitief laten begraven. In die tijd werden de eerste percelen door Natuurpunt als natuurreserveaat aangekocht in het Dunbergbroek en later in de omgeving van Horst. Onze vereniging presenteerde tegelijkertijd een alternatief plan voor de aanpak van de waterkwaliteit, wat het echte, prangende probleem was voor

Het zal al snel blijken dat de opbrengsten van veel ontwaterde gebieden in feite gebaseerd zijn op een blijvende input van belastinggelden van iedereen, bvb. voor het onderhoud van draineringen, rechte beken en wachtbekkens. Het natuurlijker maken van het waterbeheer zal simpelweg veel kosten besparen en aanleiding geven tot nieuwe baten.

37 Een uniek project voor waterrijke gebieden in Vlaanderen: herstel van het meer te Zoutleeuw in het provinciaal domein het Vinne

38 Waterviolier

39 Supporters van de Hagelandse vallei nodigen iedereen uit op 3 juni ('peter' Chris Dusaucht en Tinne Snoeijts van Natuurpunt Afdeling Holsbeek en bestuurslid Natuurpunt Oost-Brabant)

40 Cultuur en natuur samen in de Hagelandse vallei: historische Heilige Geesthoeve tussen Wingevallei en Chartreuzenberg (achtergrond) te Holsbeek

41-42 Moerasbossen met ijzerrijk (roodkleurig) 'opkwellend' grondwater in het Walenbos en de Wingevallei

die beken. Tien jaar later werd samen met een ander geesteskind van de Regionale Vereniging Natuur en landschap, nl. het Regionaal Landschap Noord-Hageland, samen met de Vlaamse overheid en de gemeente Tielt-Winge een kleinschalige waterzuivering gerealiseerd in een gedeelte van een tijdens de jaren '70 gebetoneerd stuk van de Motte. De beek zelf kreeg ter plaatse een nieuwe meanderende loop dankzij Europese middelen die konden vrijgemaakt worden.

Van probleemgebied naar blikvanger inzake natuur en landschap in Vlaanderen

Achteraf werd het gebied meer en meer ontdekt als één van de meest fascinerende natuurrijke landschappen in Vlaanderen, en vanuit de natuurbeweging, verenigingen voor toerisme, intercommunales en gemeenten gepromoot voor zachte recreatie en toerisme. Onze vereniging was samen met IGO-Leuven jarenlang bezieler van een Hagelands infocenter in het kasteel van Horst en stond zelf in voor ontelbare wandelingen en grote manifestaties voor het brede publiek. De ecologische waarde werd beter geïnventariseerd en heeft er mede toe geleid dat grote delen van de vallei – samen, met de omliggende ijzerzandsteenheuvelds – werden aangeduid als Europees Habitatrichtlijngebied.

Vandaag is het centrale Hageland een begrip in Vlaanderen en één van de blikvangers binnen het 'Regionaal landschap Noord-Hageland'. Dankzij de inspanningen van het verleden is het vandaag mogelijk dat dit gebied een belangrijke bijdrage levert aan het positief imago van de streek en een ondersteuning aan de regionale ontwikkeling. Fiets- en wandelpaden in een aantrekkelijke open ruimte zorgen voor de onthaasting van veel mensen die economisch actief zijn in de Leuvense agglomeratie.

Het is goed om de tijd van actie en het verleggen van bakens even in herinnering te brengen. Het toont aan dat voor die tijd gewaagde ideeën gemeengoed kunnen worden en in stevige structuren kunnen terecht komen. Vanuit eenzelfde bezieling, éénzelfde engagement voor de streek en éénzelfde geloof dat de kracht van de overtuiging bergen kan verzetten, voeren we nu deze campagne rond de biodiversiteit!

Kansen zijn gekomen maar veel uitdagingen blijven.

Met de toegenomen waterafvoer en oprichting van een bedrijvenpark langs de Winge te Rotselaar is het waterprobleem in de Hagelandse vallei allesbehalve opgelost. Maar omdat de laaggelegen open ruimtes grotendeels konden gevrijwaard blijven van intensief

Samen met de strijd voor een levende Velpe stond onze actie rond de Winge en de Motte symbool voor de strijd voor een ander waterbeheer en het behoud van waterrijke landschappen met hun rijke biodiversiteit. Momenteel wordt de Hagelandse vallei van Winge en Motte met bekende natuurgebieden als het Walenbos en de omgeving van het kasteel Horst ervaren als één van de meest fascinerende landschappen in Vlaanderen waar van heinde en ver volk wil komen naar kijken...

43 Historische Uithemmolen op de Winge te Wezemaal, aangrenzend bij het Natuurland gebied Dunbergbroek

44 Meanderende Winge te Holsbeek

45 Gekleurd- of weegbreefonteinkruid in het Vlaams natuurreservaat het Walenbos: samen met het Natuurland-gebied het Torfbroek te Kampenhout de laatste Vlaamse vindplaats?

46 Poel nog rijk aan waterplanten

43

44

45

46

Voor het herstel van de biodiversiteit zal er dus nog heel wat water door de Hagelandse vallei moeten vloeien. De verwezenlijkingen, kansen en uitdagingen voor onze vereniging in deze fascinerende vallei kan je zelf zien en ontdekken op de Walk for Nature op 3 juni te Holsbeek. Kom onze afdelingen en plaatselijke vrijwilligers mee een hart onder de riem steken!

Je vindt meer op

www.walkfornature.be

47 *Het verdwijnen van de knoflookpad staat in Oost-Brabant en zelfs gans Vlaanderen mee symbool voor het zeer gebrekkige natuur- en waterbeleid tot nog toe.*

gebruik, is het mogelijk om de sponswerking van de natuur terug haar werk te laten doen en natuurlijke overstromingsgebieden in ere te herstellen. Toch blijft ook dat vandaag gemakkelijker gezegd dan gedaan, en het gevaar voor natuuronvriendelijke wachtbekkens blijft in de hoofden van sommigen nog steeds hangen. De inzet van een alerte natuurbeweging blijft ook vandaag meer dan nodig. Naar verbetering van de waterkwaliteit toe gebeuren belangrijke inspanningen, maar nog bijlage niet genoeg. Ook hier moeten we vanuit de samenleving nog steviger impulsen geven.

Beheerde natuurgebieden als het Walenbos en de Wingevallei (Vlaams natuurreservaat), het Dunbergbroek en het Kloosterbos (erkende natuurreservaten van Natuurpunt) zijn vandaag een begrip voor het natuurbehoud. De enorme inzet van vrijwilligers en de stuwende kracht van enkele conservators – en Jan Wijckmans uit Holsbeek in het bijzonder – heeft deze natuurparels terug doen blinken. Uitgezonderd het Walenbos zijn deze reservaten nog zeer versnipperd en relatief klein.

Voor het beheer – zowel in functie van de natuur als van de bezoekers – stellen zich nog heel wat moeilijkheden. Ook het beheer vraagt een dapper volgehouden inspanning van dezelfde vrijwilligers. Daarenboven zijn de milieuomstandigheden en zeker de waterkringloop nog steeds niet wat het zou moeten zijn. Maar er wordt aan gewerkt.

Luc Vervoort

Rechtzetting: door een vergissing is de naam van de auteur van het hoofdartikel 'Leven doet leven' in het vorige tijdschrift weggevalen. Ook dat artikel was van de hand van Luc Vervoort.

Fotografie:

- Staf De Roover en Josee Craenen: 1-13-39-43-35-38-39-43
- Vildaphoto: 2-4-6-7-8-12-15-16-17-19-20-22-24-25-29-32-34-47
- Luc Vervoort en Ingrid Beerens: 3-5-9-10-11-14-21-23-26-27-28-30-31-33-36-37-40-41-42-44-45-46
- Eric Malfait: 18

Met veel dank aan Rollin Verlinde en Yves Adams van Vildaphoto

Natuurpunt Oost-Brabant reikt de hand met het 'Charter van de biodiversiteit in Oost-Brabant'

Zowel op mondiaal al op Europees vlak hebben regeringsleiders eerder beslist om de achteruitgang van biodiversiteit tegen 2010 af te remmen. Daarvoor werd internationaal de campagne 'Countdown 2010 gelanceerd. Maar in België en de 'Europese topregio Vlaanderen' is het pijnlijk om vast te stellen dat nog maar bitter weinig gewerkt wordt rond Countdown 2010. Alles wijst er op dat deze gemaakte afspraken absoluut niet gehaald zullen worden.

Hoog tijd om als milieu- en natuurbeweging het vuur wat aan te koteren.

We lanceerden hiervoor op de 'Walk for Nature' van zondag 22 april te Pellenberg 'het charter van de biodiversiteit in Oost-Brabant'. Deze overeenkomst zullen we de volgende maanden ter ondertekening voorleggen aan de provinciale en gemeentelijke overheden, maar ook aan een aantal andere maatschappelijke actoren in Oost-Brabant.

Het charter legt de prioriteit bij de meest bedreigde en kwetsbare ecosystemen, leefgebieden en soorten. Een mogelijke samenwerking structureert zich rond 4 pijlers: kennis (samenbrengen van gegevens), communicatie (tussen partners onderling en naar het grote publiek toe), betrokkenheid (stimuleren van doelgroepen en middenveld) en concrete actie (behoud en herstel van leefgebieden en soorten in de praktijk).

Het charter bevat een actieprogramma van 10 punten die concreet door de ondertekenaars dienen opgenomen te worden en die nadere en gebiedsgerichte uitwerking krijgen in overleg met lokale vertegenwoordigers van de afdelingen van Natuurpunt Oost-Brabant.

Iedereen die wil meewerken om gemeentebesturen of mogelijke partners over de streep te halen of op een andere manier mee te werken aan de uitvoering van het charter is welkom. Graag aanmelden bij het secretariaat van de vereniging!

De volledige tekst van het charter en de stand van zaken zal toegelicht worden in het volgende nummer van Natuur en Landschap. Het charter is reeds integraal te vinden op www.countdown2010.be

Met het charter van de biodiversiteit vraagt Natuurpunt Oost-Brabant dat provincie en gemeenten dringend acties ondernemen voor de ondertussen meer dan 50% op korte of middellange termijn bedreigde dier- en plantensoorten en hun leefgebieden in onze streek. Foto's: Eric Malfait en Rik Convents